

С Т А Н О В И Щ Е

на дисертационния труд на докторант Любомир Трайчов Коцев на тема:

„Модернизация на българското село през социализма”

(етнологско проучване по материали от Софийско)

за получаването на образователната и научна степен „доктор” по Професионално

направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата

Автор на становището: доц. днк Веселин Тепавичаров

Представената от докторант Любомир Коцев докторска теза се отнася до един все още недостатъчно изследван период от нашето близко минало, какъвто е периодът на социализма от ленинско-сталински тип. Темата на заглавието на работата е дисертабилна и напълно отговаря на изискванията за едно докторантско изследване. Проблематиката за модернизацията на българското общество от времето на тоталитарния социализъм е изследвана само в определени аспекти от някои историци, социолози и етнологи, но повечето от публикациите по тези теми не се приемат еднозначно от научната гилдия на учените от хуманитарните и социални науки. Една от главните причини за противоречивостта на тези изследвания е различния прочит на познатата емпирична база поради политически пристрастия на част от авторите. Друга не по-маловажна причина е тълкуването на термина „модернизация”, за който и понастоящем съществуват различни дефиниции.

Л. Коцев е подбрал сполучливо тематиката на своето проучване, като е съсредоточил вниманието си към няколко села и малки градове около София. Близостта до столицата може би ще предизвика някои въпроси по линия на представителността на проучването: дали точно този регион е представителна извадка за социалистическата модернизация на българското общество през годините на тоталитарния социализъм. Представеният текст много добре по мое мнение е в защита на подобно становище и може да се приеме като пример за страната в цялост, колкото и отклонения от общите тенденции може да съществуват в някои региони. Нека все пак не забравяме, че авторът изследва една тоталитарна държава по съветски образец, където отклонения от главната партийна линия и свързаната с нея политика не са допускани.

В Увода (стр. 1 - 7) Л. Коцев ясно е посочил предмета на своето проучване и характеристиката на отделните изучавани селища. Посочени са ясни критерии защо са избрани, какви са целите и задачите на автора, актуалността на изследването и методологията на проучването. Не е направен историографски преглед на литературата по темата, но изследванията в тази насока са поместени в теоретичната Първа глава с нужния коментар и поставени в теоретичните рамки за „модернизацията”. От текста на Първа глава ясно личи, че Л. Коцев познава основните теории за понятието „модернизация”, в това число и за „социалистическата модернизация”. Авторът по отделно е коментирал много важни за него научни публикации на Илияна Марчева, Клауд Рот, Милена Събкова-Беновска, Михаил Груев, Джелад Крийд, Улф Брунбауер, Яна Янчева, Владимир

Мигев, Минка Трифонова и други видни познавачи на проблематиката, оставили съществени научни приноси за социалистическата модернизация и конкретно за нейното проявление в българското село. В самия край на Първа глава (стр.30 - 31) авторът посочва и основната теоретична постановка, която ще следва в текста по-нататък: теорията за догонващата модернизация, която е характерна за страните от социалистическия блок и с която постановка напълно се солидаризирам. Тук бих препоръчал на Л. Коцев да възприеме и теорията за волунтаризма при извършването на социалистическите реформи, тъй като много от партийно-държавните решения се вземаха без да се имат предвид специфичните условия у нас и възможностите на българското общество. Самият крах на този социализъм категорично доказва докъде могат да доведат реформи, несъобразени с нашите традиции и условия на живот.

Втората глава може да се нарече фактографското предверие на изследването, тъй като в нея накратко е проследена историята на българското село и конкретно на изследваните села в ракурса на модернизацията и нейния антипод – традицията. Без съдържанието на тази глава читателят трудно би разбрал съдържанието на следващите и същината на социалистическите реформи. В Трета глава е показана т. нар. „колективизация” на земята в България, последиците от нея в областта на икономиката, урбанизацията и демографските процеси, въздействието на тази реформа върху културата и ежедневието на хората. Това е главата, където е показан шокът от промяната, но и основата на промяната. Тук съществено внимание заслужават параграфите за миграцията към града и причините, породили това преселване към градовете.

Четвъртата глава е едно своеобразно продължение на предходната и се отнася до „свикването” на хората с новата ситуация на тотално одържавяване на икономиката, социалното дело и отчасти битовизмът на хората. В тази част са показани редица елементи на модернизация на българското общество в областта на механизацията на производството, в организацията на труда, в обвързването на науката с икономиката и последвалите промените в ежедневната култура на българските граждани. Показани са и политиките на БКП за окрупняване и индустриализиране на селското стопанство, които реално и окончателно откъсват „селяните” от земята и ги лишават от мотиви на заинтересованост в производствения процес. Дори може да се каже, че тъкмо това окрупняване на селскостопанските дейности и тяхното превръщане в придатък на тежката промишленост чрез системата на аграрно-промишлените комплекси откъсна окончателно българинът от земята и в тази връзка промени много от неговите традиционни стопански стереотипи и добродетели.

Последната глава по моя преценка е най-важната в дисертационния труд, тъй като там е направено философско осмисляне на извършената модернизация в областта на българското село и малкия град. Тук по моя преценка ключови са думите за „погражданянето” на селското пространство и „оселячването” на българските градове. Тъкмо тук се дава отговор за характеристиката на българската модернизация от времето на тоталитарния социализъм. За разлика от класическата модернизация, където преходът от селото към града е естествен в смисъл на процес, продължил век или два, у нас този прехода е само в рамките на две поколения и е довел след себе си редица социални недъзи.

В класическите примери на модернизацията градът е бил в състояние да приеме и „ограждани” идващите от селото мигранти, да им наложи своя градски кодекс и да ги модернизира по всички

линии: отношение към другите; отношение към общественото пространство; начин на поведение; възприемането на модерните норми за хигиена и пр. В българския случай това не е така. Тук градското като синоним на модерното е било още неукрепнало, слабо развито и характерно само за някои от по-големите български градове. Масовата миграция в тодините на социализма не позволи на неукрепналото градско пространство да приеме и ограждани прииждащите от селото хора. По-скоро се получи облатното и Л. Коцев много добре е уловил и показал този процес на „оселячване” на градовете. Не гражданите, и новите заселници от селата дадоха облика на новия български град след 50-те и 60-те години на XX век независимо от опитите на властите да възпитат новите заселници в духа на „социалистическата модерност”(по Брумбауер). Затова и днес много от белезите на модерното в българските градове е белязано от знаците на селското и традиционното.

Като имам предвид достойнствата на дисертационния труд, считам, че той напълно отговаря на изискванията за присъждане на образователната и научна степен „доктор” по Професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата. Затова гласувам безрезервно за присъждането на тази степен на неговия автор Любомир Трайчов Коцев.

София, 17.02.2017 г.

Автор на становището:.....

/доц. днк Веселин Тепавичаров/